

"לבניינה של תורה" – חלק ר"י

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

--- לימוד מוסר ועבודה עצמית ---

התייחסות לפרשה המסעירה את הציבור

"יראי חטא ימאסו"

המשנה בשלהי מסכת סוטה¹ מתארת מצבים קשים מאד שיפקדו את עם ישראל "בעיקבתא דמשיחא", ופירש רש"י² "בסוף הגלות לפני ביאת משיח". בין היתר נאמר שם: "חכמת סופרים תסרח, יראי חטא ימאסו",

מציאות קשה מאד מבחינה רוחנית, בירורים נוראים שיתרחשו בעם ישראל. מציאות החיים מגלה לנו שוב ושוב, לדאבוננו, שלא מעמדו של אדם קובע מי הוא,

אפילו לא מעמד רוחני, שאלת החיים המרכזית היא: מה היא האמת של האדם?

כשנודע לי בשבוע שעבר שיש דברים קשים סביבנו, ביקשנו, ואנו שבים ומבקשים, להתחזק בלימוד שמירת הלשון בבית המדרש בימי בין המיצרים, ובשמירת הלשון למעשה. גם אם 'מותר' מבחינה הלכתית לדבר, לא 'צריך' לעשות כל דבר שמותר.

העיסוק בדברים המטמאים ומשחיתים את טוהר הנפש, לא מוסיפים דבר וחצי דבר

לאף אחד מאיתנו. הגמרא אומרת³: "כל האומר 'רחב רחב' מיד נקרי", כלומר, הזכרת דבר טמא היא לכשעצמה משחיתה, לכן צריך להשתדל להימנע מלעסוק בפרטים שמיותר להיכנס אליהם.

"הרואה סוטה בקלקולה"

ברם, חז"ל הדריכו אותנו "הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין"⁴, ונשאלת השאלה – מדוע? מה אשם היהודי שאותה סוטה קלקלה? התשובה

חשובה מאד עבורנו בימים אלו: אדם הנפגש עם קלקולים נוראים כדוגמת האשה הסוטה, רואה לנגד עיניו מציאות שהיה רגיל להתייחס אליה כבלתי-אפשרית, בלתי-הגיונית! משהו בהיחשפות הזו עלול להכהות את חריפות העניין, לטשטש את חומרתו, ומתוך כך, חלילה, עלול לגרום לאדם לחשוב שהדבר אכן אפשרי. לכן מוטלת עליו החובה 'להזיר עצמו מן היין', לעורר את עצמו לזהירות וריחוק מהגורמים המביאים לידי קלקול, להזכיר לעצמו את חומרת הדבר.

³ תענית ה' ע"ב.

⁴ ברכות ס"ג ע"א ועוד.

¹ סוטה מט ע"ב.

² ד"ה 'בעקבות המשיח'.

איזו התעוררות צריכים אנו לעשות נוכח הקלקול אליו התוועדנו? התשובה פשוטה, אך קשה מאד ליישום: לימוד מוסר ועבודה עצמית גדולה.

"אל תאמן בעצמך עד יום מותך"

הגמרא בברכות⁵ מספרת על יוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה שמונים שנה, ונעשה צדוקי! נדמיין לעצמינו- כהן גדול! אחת בשנה נכנס לקודש הקודשים, וועליו יסמכו כל בית ישראל שיביא את כפרתם⁶, איזו יראה ופחד, איזו רוממות!

הרי זו פסגת הדבקות בה' וקרבת ה' שיכול אדם מישראל להשיג! ואיך ייתכן 'שזקנותו ביישה את ילדותו', ואחרי שמונים שנה נפלאות כאלו נעשה צדוקי? תשובה הגמרא נוקבת היא עד התהום: "אל תאמן בעצמך עד יום מותך"!

"ויהי האדם לנפש חיה"

האדם הוא בריה מיוחדת ומורכבת, פעמים רבות שמענו בצעירותינו ממו"ר הרב הדרי שליט"א, ששמו של האדם מעיד ומרמז על השניות שבו: מחד גיסא 'אדם' מלשון 'אֲדָמָה לְעֶלְיוֹן'⁷, על שם יכולתו להגיע לשיא השיאים שיכולים להיות, כפי שנתבאר בספר 'נפש החיים'⁸

ובספרים דומים אחרים, אך מאידך גיסא 'אדם' מלשון 'אדמה', על שם יכולתו להתדרדר ולהביא עצמו לשפל הנמוך ביותר. פעמים רבות נהג מו"ר הרב כץ שליט"א להזכיר כאן בבית המדרש את הפסוק בבראשית⁹ "וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה", ואת דברי הספורנו¹⁰ שם - יש באדם מימד עליון של 'נפש', אך על אף זאת, יש בו מימד של 'חיה', התיווך והחיבור בין שני המימדים הללו הם כל חיינו! המאבק המתחולל בכל אחד מאיתנו בין העליונים והתחתונים הוא מאבק החיים.

המתחולל בכל אחד מאיתנו בין העליונים והתחתונים הוא מאבק החיים.

"הדרישה לזיכוך המדות אינה נפסקת מעולם!"

ברצוני להקריא מתוך דברי מרן הרב זצ"ל ב'אורות הקודש' בהם הוא מחדש עד כמה לימוד המוסר ועבודת המוסר נדרשים ביותר דווקא לתלמידי חכמים ועובדי ה', והדברים מדברים בעד עצמם¹¹:

"אף על פי שהתורה והמצוות מזככות הן את המידות, מכל מקום אי אפשר לסמוך על זאת לבד,

"הדרישה לזיכוך המדות אינה נפסקת מעולם! כי גם אם זיכך האדם את מידותיו בהיותו במעמד רוחני ממוצע, כשמתגדל מוציא הוא תעלומות חיים ממעמקי התוהו, שבאים אצלו לידי גילוי נפשי, ואלה החלקים עדיין לא נתבררו מעולם וצריכים תמיד זיכוך חדש" מרן הרב זצ"ל באורות הקודש

⁹ ב', ז'.

¹⁰ ויפח באפיו נשמת חיים - נפש חיונית מוכנת לקבל "צלם אלהים", כאמרו "ונשמת שדי תבינם" (איוב לב, ח). מכל מקום ויהי האדם 'לנפש חיה' - היה עם כל זה "חיה" בלבד, בלתי מדברת, עד שנברא בצלם ודמות (ספורנו שם).
¹¹ אורות הקודש ג', שער שני- טהרת מדות הנפש עמ' רל"ג.

⁵ כ"ט ע"א.

⁶ מתוך 'סדר העבודה' ליום הכיפורים.

⁷ ישעיהו יד, יד "אֲעֲלֶה עַל־בְּמֹתַי עֵבֶד אֲדָמָה לְעֶלְיוֹן"

⁸ תחילת שער א'

והכרח לעסוק בזיקוק המידות,
ותיקון המוסר בייחוד.

הדרישה לזיכוך המדות אינה
נפסקת מעולם! כי גם אם זיכך
האדם את מידותיו בהיותו במעמד
רוחני ממוצע, כשמתגדל מוציא
הוא תעלומות חיים ממעמקי
התוהו, שבאים אצלו לידי גילוי
נפשי, ואלה החלקים עדיין לא
נתבררו מעולם וצריכים תמיד
זיכוך חדש.

ומתוך כך צדיקים שאין הגידול
פוסק מהם, שהרי הם הולכים
מחיל אל חיל, עוסקים תמיד
בתשובה בפועל שאחד מחלקיה
החשובים הוא זיכוך המדות
וברורן".

הגאון מווילנא כתב ספר
בשם "אבן שלמה" על
עניני המידות, להלן קטע
מדבריו, דברים נפלאים
ונוראים:¹²

"עניין התורה לנפש דוגמת המטר
לארץ",¹³ מצמיח מה שנזרע בה, סם
חיים או סם מוות. כן בתורה
מצמיח מה שבלבו אם לבו טוב
תגדיל (התורה) יראתו, ואם בלבו
שורש פורה ראש ולענה יגדל
הטינא בלבו, כמו שכתוב "צדיקים
ילכו במ פושעים יכשלו במ".

באותה דרך עצמה! דרך התורה הקדושה
אפשר לרומם את כוחות הקדושה
הנטועים באדם, ואפשר חלילה וחס

¹² א' י"א.

¹³ נ"ל שהגאון כיוון לפסוק "יערוף כמטר לקחי תיזל כטל
אמרת" בתחילת שירת האזינו

להעצים ולהזין את נקודות החולשה
שבאדם, את מימד 'החיה' שבו. אם כן,
מה צריך האדם לעשות? כיצד יגרום לכך
שהתורה תמנף את החלקים האלווקיים
שבו? ממשיך הגאון ואומר:

"צריך לפנות לבו בכל יום קודם
הלימוד ואחריו מעיפוש הדעות
והמדות ביראת חטא ומעשים
טובים"

אדם צריך לבדוק את עצמו כל הזמן!
בפרט כשעוסק בלימוד התורה ובדרגות
גבוהות – שלא יהיה חלילה מתלמידיו
של בלעם הרשע, שעל אף מדרגתו
הנבואית הגדולה¹⁴ גילונו חז"ל¹⁵ שהיה
בעל "עין רעה, ורוח גבוה
ונפש רחבה", הנהגתו
הייתה בתחתית הסולם
האנושי¹⁶.

**"צריך לפנות לבו בכל יום
קודם הלימוד ואחריו מעיפוש
הדעות והמדות ביראת חטא
ומעשים טובים"**

זהו לימוד המוסר,
והעבודה העצמית שאדם
צריך לעשות תדיר, כל
אדם באשר הוא.

"עשו משמרת למשמרתי"

יש בעם ישראל הלכה, וההלכה בנויה על
עקרון מרכזי - "עשו משמרת למשמרתי"¹⁷
צריך להציב סייגים וגדרים על מנת שאדם
לא ייכשל באיסורי תורה, בכדי שלא יגיע
לניסיון ההתמודדות, משום שאדם הוא
אדם – גם אם יקרא שלט: 'זהירות! שדה

¹⁴ במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יד: "תני (דברים לד)
ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות
העולם קם... ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור"

¹⁵ אבות ה' י"ט.

¹⁶ שבא על אתונו (סנהדרין ק"ה ע"א).

¹⁷ מועד קטן דף ה ע"א: רב אשי אמר: "ושמרתם את משמרת" -
עשו משמרת למשמרתי.

חובתו של יהודי להיות כפוף להלכה

רוצה אני הקטן לעמוד על שני לקחים נוספים: כל אחד מאיתנו צריך להבין ולהפנים כי חובתו של יהודי להיות כפוף להלכה - אם חז"ל גדרו גדרים ואמרו לא לקרוא לאור הנר, לדוגמא, אז אי אפשר בשום אופן בעולם לקרוא לאור הנר! קיום ההלכה וידיעתה היא אבן הבוחן הראשונה לתלמיד חכם! תלמיד חכם בראש ובראשונה הוא תלמיד חכם בש"ס ופוסקים הזהיר בקיום ההלכה! מי שמדלג על השלב הזה איננו תלמיד חכם! (אין כוונתנו לשום אדם באופן ספציפי אלא בהגדרת תלמיד חכם באופן כללי). לכן בישיבה מושם דגש כה חזק על לימוד ההלכה וקיומה משום שאחרי ככלות הכל - זהו הדבר המחייב בראש ובראשונה, לפני כל שאר הכתרים והמעלות!

יראת ה' היא אוצר

הדבר השני 'שתהא יראתנו קודמת לחכמתנו'²², "יראת ה' היא אוצר"²³ -

²² ע"פ אבות ג', ט': רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת.
²³ שבת לא ע"א: "אמר ריש לקיש: מאי דכתיב: (ישעיהו ל"ג, ו') "והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו"? - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ואפילו הכי - יראת ה' היא אוצרו!

מוקשים', ללא גדר סביב השדה עלול להיכנס לשם, ואם יכנס לשדה מוקשים - יתפוצץ! כפי שאוזנינו שומעות לצערנו הרב. לכן, בנושא עריות קבעו חז"ל כי אין להתייחד עם אישה¹⁸, ואין זה משנה מי הוא האדם ובאיזו מעלה רוחנית הוא נמצא! כפי שמבאר נפש החיים¹⁹ כי קודם מתן תורה, יכול היה יעקב אבינו, משיקוליו הרוחניים שאין לנו תפישה בהם, לשאת שתי אחיות, אך אחרי מתן תורה - אפילו יעקב אבינו לא יכול לשאת שתי אחיות - יש תורה בישראל והיא מחייבת את כל בית ישראל באותה מידה! (אלא אם כן תהיה הוראת שעה של נביא כמו אליהו בהר הכרמל).

חז"ל הורונו שאין דרך להישמר בנושא זה אלא על ידי גדר הייחוד שעל ידיו אין אדם בא לידי ניסיון, ומי הוא שיעיז פניו נגד חז"ל ויאמר שאפשר להתמודד בלעדיו?

חז"ל הורונו שאין דרך להישמר בנושא זה אלא על ידי גדר הייחוד שעל ידיו אין אדם בא לידי ניסיון, ומי הוא שיעיז פניו נגד חז"ל ויאמר שאפשר להתמודד בלעדיו?

מי לנו גדול מרבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול, שקרא לאור הנר בליל שבת²⁰ ואמר: 'אני אקרא ולא אטה'²¹, מה היה בסופו? "פעם אחת קרא ובקש להטות. אמר: כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר! רבי נתן אומר: קרא והטה וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה".

¹⁸ קידושין פ' ע"ב, סנהדרין כ"א ע"ב, טור ושו"ע אבן העזר סימן כ"ב.
¹⁹ שער א', כ"א.
²⁰ שבת י"ב ע"ב.
²¹ בניגוד לגדר חז"ל 'לא יקרא לאור הנר שמא יטה'.

אוצר התורה זו היראה! הגמרא בשבת²⁴ מביאה משל נפלא: "כל שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו", המפתח החיצוני, הראשוני, להיכנס אל התורה הוא יראת ה'! אחרת הלימוד יישאר בגדר חכמה ולא תורה. תורה אינה ידע! תורה זו תורת חיים, תורת ה'! ו"כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת"²⁵ לכן צריכים להתעורר ללימוד המוסר.

שאלוני בשיח בין רבנים, אם לארגן 'כנס התעוררות' בעקבות הדברים? ענית

שאם יהיה כנס כזה, הנושא המרכזי בו צריך להיות - לימוד המוסר! דרכנו לעורר ולדרבן רבות ללימוד האמונה, וברוך ה' לומדים אמונה ומתגדלים, אך מורנו הרב צבי יהודה זצ"ל, מייסד ומנחיל לימודי האמונה באופן שיטתי בישיבות, היה מזהיר, וחוזר

ומזהיר, ואומר ושונה באוזנינו שדבר ראשון צריך ללמוד מסילת ישרים! מסילת ישרים הוא "המצפן" של כל יהודי, של כל אחד ואחד מאיתנו! כאשר אדם לומד מסילת ישרים לומד הוא תחילה על הזהירות, על חובת האדם להבין מה הם הדברים בעולם שמרחיקים אותו מקרבת ה' ומה הם הדברים המקרבים אותו, ובשלב שני לבחון את אורחות חייו האם הם כוללים את הדברים המקרבים או המרחיקים אותו מבוראו?

"הנה הרוצה לפקח על עצמו, שתים הנה ההשקפות הצריכות לו: האחת, שיתבונן מהו הטוב האמיתי שיבחר בו האדם, והרע האמיתי שינוס ממנו. והשנייה, על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע. וזה, בשעת מעשה ושלא בשעת מעשה: בשעת מעשה - שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו במאזני זאת הידיעה. ושלא בשעת מעשה - שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו וישקול אותם כמו - כן במאזני המשקל הזה לראות מה יש בם מהרע למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו"²⁶.

המפתח החיצוני, הראשוני, להיכנס אל התורה הוא יראת ה'! אחרת הלימוד יישאר בגדר חכמה ולא תורה. תורה אינה ידע! תורה זו תורת חיים, תורת ה'! ו"כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת"¹ לכן צריכים להתעורר ללימוד המוסר.

ישאל כל אחד מאתנו את עצמו: מה היא הדרך שאלך בה בחיי? אם דרך מסוימת מסוכנת מבחינה רוחנית (לימוד אקדמי במקום בעייתי מבחינה רוחנית, לדוגמא), אזי למרות חשיבותה לא אלך בה! אינני יכול להיכנס לשדה מוקשים! אי אפשר לאבד את הנפש בעולם הזה - צריך כל יהודי להתמודד ולחשוב איך יעשה את הטוב שהוא רוצה לעשות באופן הנכון והאפשרי מבחינה רוחנית.

"כללו של דבר צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן ובזמן קבוע לו בהתבודדו מה הוא הדרך האמיתי לפי חוק התורה

²⁴ שם, ע"ב.

²⁵ אבות, שם.

²⁶ מסילת ישרים פרק ג'

שאדם צריך לילך בה, ואח"כ יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא. כי על ידי זה ודאי שיהיה נקל לו להטהר מכל רע ולישר דרכיו²⁷."

שומא עלינו להקדיש זמן לנפשנו, זמן ביום, זמן בשבוע, ללמוד מוסר, לבדוק את עצמנו, לבחון את דרכנו כל הזמן. כשאדם הולך בדרך הזו, אזי גם אם נכשל חלילה (ומי לא נכשל?), ידאג לחשוב איך לא יכשל שנית, ואם שוב נכשל, שוב יבדוק את עצמו - גם אם מאה פעמים ייכשל ופעם אחת יינצל, אין לשער ולתאר את מעלתו שהתגבר על יצרו! (כפי שאמר מו' הרב נבנצל שליט"א בשיחה לפרשת בלק בשבוע שעבר). באים לישיבה לא רק כדי ללמוד חכמה ולקבל ידע, אלא בראש ובראשונה לקבל יראת שמים, שעליה נאמר "הן יראת ה' היא חכמה"²⁸ וכפי שכתב הרמח"ל ע"פ חז"ל²⁹: "הן בלשון ארמית אחת, שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה".

נאמן את שלשת היסודות הללו כדרך חיים: א. לימוד וזהירות בשמירת הלשון, ב. לימוד וזהירות בשמירת ההלכה ג. לימוד מוסר ועבודה עצמית - עקרונות שלא זזים מהם בין בזמן שנמצאים בישיבה, ובין כשלא נמצאים - עד מאה ועשרים שנה לכל אחד ואחד מאיתנו. כך נזכה בעזרת ה' "ללכת בדרכי ישרים לפניך" כפי שמתפללים ומבקשים³⁰, וה' הטוב יסיר חרון אף מישראל.

²⁷ שם.

²⁸ איוב כ"ח, כ"ח.

²⁹ הקדמה למסילת ישרים.

³⁰ מתוך תפילה לג' רגלים בפתחת ההיכל.

